

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р **Стилиян Стоянов**,

член на научно жури за защита на дисертация за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ от **Кристиян Иванов Янев** в област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология – Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия (История на славянските литератури)

Тема: *Травмите в славянските пограничия*

Основание за написване на становището: Заповед № РД 38-426/ 16. 07. 2022 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“

Кристиян Янев е редовен докторант по История на славянските литератури в СУ „Св. Климент Охридски“. Магистър е по славистика (полски език и литература) и българистика с втора специалност Украински език. Има няколко специализации по програми за академична мобилност в университети в Полша и Украйна. От 2020 г. е редовен асистент по дисциплината „История на славянските литератури“ в СУ „Св. Климент Охридски“.

Кристиян Янев е участвал в множество научни проекти, научната му и публикационна активност е впечатляваща: участие в конференции у нас и в чужбина, статии в специализирани издания, рецензии, участие в редакционни колегии. Приложената автобиография, както и линкът към научната активност на Кристиян Янев очертават профила на млад учен с отчетлива и дълбоко промислена и мотивирана позиция към литературно-историческите процеси. Да добавя, забягвайки напред – и със способност системно да изрази тази позиция в научен текст, който е написан така, че да се чете с удоволствие.

Дисертацията на Кристиан Янев „Травмите в славянските пограничия“ се състои от въведение, четири глави, заключение, библиография в общ обем от 263 страници, 27 от които съдържат списък с цитираната литература. Държа да отбележа този факт, защото това, което смятам за основно достойнство на дисертацията на Кристиан Янев, е търсенето на същността, на контекстите, на каузалните връзки, на съпоставянето на различни теоретични доктрини. На няколко пъти в текста е очертана опасността от деконтекстуализация, когато се коментират проблемите за пограничието, паметта и травмата. Изборът на Кристиан Янев е възможно най-пълната контекстуализация. И поради това дисертация, която формално е причислена към шифър 2.1 Филология, всъщност е интердисциплинарно изследване, съчетаващо подходи от различни области на хуманитарното знание: филология, философия, антропология, социална психология, политическа география; със сигурност изпускам нещо.

В увода са очертани обектът на изследване: литературното отразяване на славянските пограничия и травматичния потенциал на междуетническите отношения в тях, както и ограниченията в избора на пограничия (поради очевидната невъзможност да се обхванат всички славянски пограничия): поляци – евреи; чехи – судетски немци; българи – български мюсюлмани. Като предмет на изследване са посочени избрани произведения от полската, чешката и българската литература, създавани в контекста на мащабните социални и политически трансформации след средата на 80-те години на ХХ в. като част от усилията за преосмисляне на миналото, неговото деидеологизиране и обговаряне на темите табу от предишните исторически периоди. Чисто статистически произведенията на посочените литератури се интерпретират в трета и четвърта глава от дисертацията, които заемат около една трета от обема на дисертацията.

Останалите две трети (първа и втора глава) изграждат контекстите – исторически, методологически, географски и т.н. И това, мисля си, е ценността на дисертацията: не строго филологически анализ в рамките на някакъв тип сравнително литературознание, а размисли за функциите на литературния текст в съвременния свят – като памет, като преодоляване на травма чрез артикулирането ѝ, чрез преосмислянето на наложени се стереотипи. Или както го е написал Кристиян Янев в заключението: „Тези усилия бяха анализирани в настоящия текст, който изхожда от теоретичния модел на културната травма. Тя е разбрана като процес на конструиране на наратив за преживяваното страдание, който се стреми да разшири обхвата на груповата солидарност и да **предотврати бъдещи епизоди на насилие** (к.м.- Ст. Стоянов)“

Първата глава от дисертационния труд изяснява и уточнява понятийния апарат и ситуира изследването в полето на хуманитарните науки. Изключително задълбочено са коментирани базисните понятия „граница“ и „травма“. Коментиран е потенциалът на пограничието да генерира теми и образи в колективните въображения за идентичността, произхода и миналото, както и в начините на общуването със съседите и заобикалящия свят. Травмата, от своя страна, е разгледана като възможна призма за анализ на историческия опит на човека от XX в. Уместно избраните заглавия на подглави в рамките на първа глава (напр. „Индивидуалната и колективната травма – между психоанализата и социологията“; „Вина и отговорност – между Фройд, Ясперс и Аренд“) дават адекватна представа за теоретичния модел, който Кристиян Янев изгражда.

Втора глава на дисертацията, „Славянските пограничия – имперски наследства и национални проекти“ разказва историята на пограничието. Този разказ е необходим, за да се осъзнае същността на трите конкретни

исторически събития (отношенията между поляци и евреи; чехи и судетски немци по време на Втората световна война; Възродителният процес и „Голямата екскурзия“ през 80-те години в България) и генерираните от тях литературни и покрайлитературни текстове, които са обект на анализ. Представени са ключови събития и процеси, които предопределят пограничните контакти между славяните и техните съседи. Конфликтите и травматичните последици в славянските пограничия са разгледани като част от наследството на имперските политики и като следствие от националните възраждания и създаването на национални държави в региона. Уместна се оказва тезата за „миграция на границите“, която разрушава старите общности и създава нови, причинява преселвания, депортации, етническо прочистване, създава нови малцинства или хомогенизира населението в рамките на нови граници. Детайлно, в рамките на отделни подглави, са разгледани трансформационните процеси в трите изследвани пограничия през вековете, както и устойчивите представи (стереотипи) за етническите интра- и екстраобрази в пограничието.

Трета и четвърта глава разглеждат паметта за травмите в художествената литература, есеистиката, визуалните изкуства в полската, чехословашката (чешката) и българската култура съответно преди и след 1989 г. На базата на изградения в Първа глава теоретичен модел се интерпретират конкретни културни артефакти, както и отзвукът който те предизвикват. Конкретното литературно произведение е разгледано като своеобразно отекване на определени събития, случили се на пограничието; или пък то самото като повод за отекване – като генератор за други текстове. Смисълът – литературата да опише преживяното, защото само „записано [...] то има шанса да живее в паметта на бъдещите поколения, да бъде за тях предупреждение и същевременно извор на познание за случилото се“. Кристиан Янев е поставил акцент именно върху

социологията и прагматиката на литературното творчество, което пък му е открило хоризонт да интерпретира произведения с различна художествена стойност (или дори без такава) и от различни жанрове, част от които гравитират към публицистиката и есеистиката. Логично, най-обемни са интерпретациите на текстове генерирани от полско-еврейското пограничие и най-скромни - тези на българските автори. Темата за възродителния процес и „голямата екскурзия“ безусловно присъства в българската култура и мисля, че Кристиян Янев е анализирал пълния набор от произведения – на Блага Димитрова, Димитър Коруджиев, Мирослав Пенков, Людмила Миндова, Златко Енев, Теодора Димова. Това, което е проблем, е нейното присъствие в спомени на очевидци, някои от които събрани в книгата на Зайнеп Зафер и Вихрен Чернокожев, по-голямата част обаче битувачи в полето на регионалната литература и поради тази причина с ограничен обществен достъп и резонанс. В концепцията на Кристиян Янев, която без съмнение организира дисертацията му, литературата е призмата, която онагледява определени социокултурни нагласи, стереотипи, травми, афекти и т.н. Да даде факти, аргументи, повод за размисъл „защо сме такива“. В този смисъл е логично, че дисертацията поставя акцент не толкова върху поетиката и стилистиката (макар че съдържа интересни и провокативни наблюдения в тези области, да кажем сравнението на Дивия американски запад със заселването на опразнения след депортирането на судетските немци „див“ чехословашки такъв), колкото върху рецепцията, отекването на текста.

Авторефератът е с обем от 50 страници и представя адекватно съдържанието на дисертацията. Приносните моменти са посочени коректно.

Кристиян Янев има 11 публикации по темата на дисертацията в наши и чужди специализирани издания. В заключение, но не на последно място,

следва да се отбележи, че текстът на дисертацията, е изключително четивен.

Заклучение: Предложеният за защита труд „Травмите в славянските пограничия“ е задълбочено изследване, научната стойност на което е несъмнена. Научната добросъвестност, ясно заявената позиция, способността за системно изложение на научните тези, познаването на широк социокултурен, исторически и чисто литературен контекст са факторите, които правят изследването на Кристиян Янев авторитетен текст, който със сигурност ще зададе перспективи за бъдещи изследвания.

С удоволствие ще гласувам да бъде присъдена ОНС „доктор“ на Кристиян Иванов Янев.

Благоевград,
26. август, 2022 г.

Член на журито:
(проф. д-р Стилиян Стоянов)